

РЕЦЕНЗІЯ

доктора філософії з права (PhD), старшого викладача кафедри
кримінального права та процесу Західноукраїнського національного
університету

ГДАНСЬКОГО Назара Миколайовича

на дисертацію

ЛУЧКИ Арсена Юрійовича

**на тему «Реформування Верховного Суду відповідно до європейських
стандартів»,**

подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 081 Право з галузі знань 08 Право

Актуальність теми дисертаційної роботи зумовлена тим, що Верховний Суд як найвищий судовий орган держави перебуває в центрі процесу євроінтеграційних перетворень: виконання вимог Європейської комісії щодо реформування органів суддівського врядування стало однією із семи обов'язкових умов для відкриття переговорів про вступ України до Європейського Союзу, а звіти Європейської комісії за 2023–2024 роки фіксують лише часткове виконання Україною цих зобов'язань. Резонансні корупційні події останніх років навколо керівництва Верховного Суду лише підтвердили, що проблема незалежності та доброчесності найвищої судової інстанції є не абстрактно-теоретичною, а гостро практичною складовою державотворчого процесу.

В умовах воєнного стану в Україні актуальність обраної тематики тільки посилюється: збройна агресія Російської Федерації проти України ускладнює проведення системних реформ, водночас не звільняючи державу від виконання взятих на себе євроінтеграційних зобов'язань у сфері правосуддя. У доктрині вітчизняного права проблематика правового статусу та реформування Верховного Суду розглядалася переважно фрагментарно – в межах ширших досліджень судової влади чи суддівського врядування загалом, тоді як цілісного порівняльно-правового дослідження реформування саме Верховного Суду відповідно до стандартів Ради Європи в українській юридичній науці досі не проводилося. У зв'язку з цим не викликає сумнівів

потреба в науковому опрацюванні теоретичних та практичних проблем зазначеної тематики.

Вищенаведене дає підстави для висновку, що дисертація Лучки Арсена Юрійовича на тему «Реформування Верховного Суду відповідно до європейських стандартів» є актуальною, а результати цього дослідження можуть бути цінними як для науки конституційного права, так і для практики реформування судової системи України.

Закономірним з огляду на актуальність теми є зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах науково-дослідних тем кафедри теорії права та конституціоналізму Західноукраїнського національного університету «Архітектоніка та дивергенція державно-правових інститутів в Україні та світі: історія та сучасність» (державний реєстраційний номер 0118U003550) та «Оновлення приватного права України в умовах євроінтеграційних процесів» (державний реєстраційний номер 0122U000626).

Оцінка змісту, завершеності та ступеню новизни дисертаційної роботи. Ознайомлення зі змістом дисертації дає підстави для висновку, що вона відповідає вимогам чинного законодавства України щодо структури та оформлення такого виду наукових робіт.

Мета дослідження полягає у здійсненні комплексного аналізу реформування Верховного Суду відповідно до стандартів Ради Європи, встановленні ступеня відповідності його правового статусу, організаційної структури та практики діяльності міжнародно визнаним принципам незалежності, доброчесності та ефективності правосуддя. Для досягнення поставленої мети в дисертації сформульовано вісім послідовних завдань, що охоплюють історико-правовий, порівняльно-правовий та прикладний рівні аналізу. Об'єктом дослідження визначено суспільні відносини, що виникають у сфері реформування та функціонування Верховного Суду України як найвищого судового органу держави, а предметом – правове регулювання

діяльності Верховного Суду та його відповідність стандартам Ради Європи у сфері незалежності, доброчесності та ефективності правосуддя.

Правильно сформульовані мета, завдання, предмет та об'єкт дослідження покладені в основу побудови дисертаційної роботи. Дисертація складається з анотації державною та англійською мовами, вступу, трьох розділів, які об'єднують дев'ять підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел, який налічує 148 найменувань.

У першому розділі на підставі архівних і нормативних джерел запропоновано авторську чотириетапну періодизацію становлення Верховного Суду як інституту судової влади та обґрунтовано систему його функцій у забезпеченні верховенства права. Другий розділ присвячено системному аналізу практики Європейського суду з прав людини (справи «Олександр Волков проти України», «Рецковіч проти Польщі», «Гженда проти Польщі», «Денісов проти України»), рекомендацій Венеціанської комісії та порівняльного досвіду реформування верховних судів Польщі, Німеччини й держав Балтії, на основі чого сформульовано принцип «диференційованого запозичення». У третьому розділі здійснено аналіз нормативного масиву 2016–2024 років, систематизовано сім ключових проблем у сфері незалежності та доброчесності суддів Верховного Суду та сформульовано двадцять авторських пропозицій *de lege ferenda*.

Ознайомлення із текстом дисертації залишає позитивне враження. Дисертаційна робота викладена логічно та послідовно, поступово розкриваючи кожне із зазначених на початку роботи завдань. Внаслідок поглибленого аналізу законодавства, практики Європейського суду з прав людини та положень правової науки автор сформулював низку доктринально нових і значимих у правовому сенсі положень і висновків, що дає підстави стверджувати про наявність наукової новизни: дисертація є одним із перших в Україні комплексних досліджень реформування Верховного Суду відповідно до стандартів Ради Європи.

На підтримку заслуговує запропонована авторська чотириетапна періодизація становлення Верховного Суду як інституту судової влади, яка вперше поєднує в єдину наукову схему період Генерального Суду УНР і Найвищого Суду ЗУНР, радянську модель, етап становлення в умовах незалежної держави та сучасний етап системного реформування. Цінною з наукової точки зору є розроблена дисертантом концепція «системної реформи правосуддя», яка розглядає нормативну, інституційну та культурну складові реформи як взаємозалежні елементи єдиного процесу, відсутність будь-якого з яких унеможлиблює реальний результат перетворень. Позитивної оцінки заслуговує й сформульований на основі порівняльного аналізу зарубіжного досвіду принцип «диференційованого запозичення», який дозволяє уникнути як бездумного копіювання іноземних моделей, так і невиправданого їх ігнорування.

Як фахівець у галузі кримінального права та процесу, вважаю за потрібне окремо відзначити той фрагмент дослідження, де йдеться про особливий порядок притягнення суддів Верховного Суду до дисциплінарної та кримінальної відповідальності, недоторканність і суддівський імунітет (підрозділ 1.3). Автор слушно вписує ці гарантії в загальну систему незалежності суддів, водночас показуючи – з посиланням на позицію Л. М. Москвич – що сама наявність формальних гарантій не забезпечує реальної незалежності за умов непрозорого формування суддівського корпусу. Не менш вдалим є звернення до практики Європейського суду з прав людини щодо невизначеності підстав дисциплінарної відповідальності суддів та відсутності строків давності для дисциплінарних проваджень (підрозділ 2.1) – питання, яке має пряме процесуальне значення і зазвичай залишається поза увагою дослідників-конституціоналістів.

Ступінь обґрунтованості наукових положень дисертації та їх достовірність. Дисертаційна робота Лучки А.Ю. є ґрунтовним науковим дослідженням теоретичних та практичних проблем реформування найвищого судового органу держави, що забезпечено опрацюванням значної кількості

джерел (148 найменувань). Дисертантом вивчено чинне законодавство України, висновки Венеціанської комісії, рішення Європейського суду з прав людини, звіти Вищої ради правосуддя, Вищої кваліфікаційної комісії суддів та Громадської ради доброчесності, а також зарубіжний досвід реформування верховних судів Польщі, Німеччини та держав Балтії. Для досягнення мети і виконання поставлених завдань застосовано комплекс методів наукового пізнання – діалектичний, догматичний, історичний, порівняльно-правовий, системно-структурний, формально-юридичний методи та метод правового моделювання, кожен з яких застосовано до чітко визначеного кола питань. Усе це вказує на достатню обґрунтованість та достовірність вироблених у дисертації наукових положень, висновків та пропозицій.

Відповідність тексту дисертації вимогам академічної доброчесності. Аналіз тексту дисертації, а також публікацій автора за темою дисертації свідчить про відсутність ознак порушення автором вимог академічної доброчесності. У дисертаційній роботі наявні посилання на джерела інформації у разі використання ідей, тверджень та інших відомостей, дотримано вимоги норм законодавства про авторське право. У вступній частині роботи здобувач прямо зазначає, що використовував Claude (Anthropic) для пошуку та первинного опрацювання наукових джерел, систематизації нормативно-правової бази, а також виявлення й виправлення граматичних, орфографічних та стилістичних помилок, після чого провів самостійний критичний перегляд усіх матеріалів, взявши на себе повну відповідальність за остаточний зміст роботи, – таке відкрите зазначення меж застосування допоміжного інструменту не викликає застережень і відповідає сучасним стандартам академічної етики.

Практичне значення результатів дослідження полягає в тому, що сформульовані у роботі теоретичні положення і висновки, а також пропозиції можуть знайти застосування у: науково-дослідній сфері – для подальшого вивчення правових засад реформування судової влади; правотворчості – для вдосконалення законодавства про судоустрій, статус суддів та суддівське

врядування; правозастосовній діяльності – для підвищення ефективності механізмів забезпечення незалежності та доброчесності суддів; освітньому процесі – під час викладання дисциплін «Правові інституції України», «Конституційне право України», «Актуальні проблеми конституційного права та процесу».

Повнота викладення наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні і практичні висновки, положення та пропозиції дисертаційного дослідження висвітлено у 10 публікаціях: 4 статтях у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, та 6 тезах доповідей у матеріалах міжнародних науково-практичних і наукових студентських конференцій, проведених упродовж 2024–2026 років.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи рецензовану працю та підтримуючи більшість висновків дисертації та положень наукової новизни, звертаємо увагу на окремі положення, які, на наш погляд, потребують додаткової аргументації або спеціальних пояснень під час публічного захисту дисертації.

1. У підрозділі 1.3 (с. 54) серед гарантій незалежності суддів Верховного Суду згадано «особливий порядок притягнення до дисциплінарної та кримінальної відповідальності», однак у роботі не деталізовано, у чому саме полягає ця особливість стосовно кримінальної відповідальності – зокрема, чи йдеться лише про процесуальний порядок надання згоди на затримання чи повідомлення про підозру судді Верховного Суду, чи також про якісь матеріально-правові особливості. З огляду на те, що саме ця частина суддівського імунітету була в центрі суспільної уваги останніми роками, її докладніший розгляд посилив би роботу.

2. У підрозділі 3.2 (с. 163–182), де систематизовано сім ключових проблем незалежності та доброчесності суддів, звернуто увагу на системну неефективність дисциплінарного механізму Вищої ради правосуддя. Водночас залишається не до кінця розкритим питання про співвідношення

дисциплінарної відповідальності судді (підстави якої визначені статтею 109 Закону «Про судоустрій і статус суддів») із кримінальною відповідальністю за корупційні та посадові злочини – зокрема, чи може, на думку дисертанта, посилення дисциплінарного механізму частково компенсувати повільність кримінального переслідування, чи ці два механізми мають розглядатися як цілком автономні.

3. Виявлена Європейським судом з прав людини проблема відсутності строків давності для дисциплінарних проваджень щодо суддів (підрозділ 2.1, с. 79) є, з процесуальної точки зору, доволі показовою: вона ставить питання про баланс між невідворотністю відповідальності та правовою визначеністю для самого судді. У авторських пропозиціях *de lege ferenda* (підрозділ 3.3) це питання окремо не відображене. Було б доцільно, щоб дисертант пояснив, чи вважає він за потрібне встановлення строків давності для дисциплінарних проваджень щодо суддів Верховного Суду, і якщо так – яким має бути орієнтовний строк.

Втім наведені зауваження стосуються дискусійних або таких, що потребують уточнення, питань та не применшують у цілому високої позитивної оцінки дисертаційного дослідження, яке присвячене актуальній та практично вагомій проблематиці.

Загальний висновок щодо дисертаційної роботи. В цілому дисертаційна робота Лучки Арсена Юрійовича є завершеною науковою працею, яка містить нові науково обгрунтовані результати проведеного здобувачем дослідження реформування Верховного Суду відповідно до європейських стандартів, що має істотне значення для науки конституційного права та вдосконалення судової системи України.

Дисертація на тему «Реформування Верховного Суду відповідно до європейських стандартів», подана на здобуття ступеня доктора філософії, відповідає вимогам, встановленим Порядком присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії,

затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами від 21 березня 2022 року № 341, 19 травня 2023 року № 502, 03 травня 2024 року № 507), а її автор – Лучка Арсен Юрійович – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право галузі знань 08 – Право.

Рецензент:

доктор філософії з права (PhD),
старший викладач кафедри кримінального
права та процесу Західноукраїнського
національного університету

Назар ГДАНСЬКИЙ

Анна ГЕИЧУК